

Kanon rytmiczny. Zabawy, układanki i kompozycje rytmiczne. Cz. I.

- [Kanon rytmiczny. Zabawy, układanki i kompozycje rytmiczne. Cz. I.](#)

Kanon rytmiczny. Zabawy, układanki i kompozycje rytmiczne. Cz. I.

Źródło: online-skills.

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

2. W zakresie gry na instrumentach. Uczeń:

1) gra na instrumentach ze słuchu lub/i przy pomocy nut (w zespole lub/i solo) na jednym lub kilku instrumentach melodycznych (do wyboru np. flet podłużny, flażolet /flecik polski/, pianino, keyboard, gitara, dzwonki, metalofon, ksylofon i inne) oraz perkusyjnych niemelodycznych:

a) schematy rytmiczne.

II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

1. Uczeń zna, rozumie i wykorzystuje w praktyce:

1) podstawowe pojęcia i terminy muzyczne (pięciolinia, klucz, nuta, pauza, wartość rytmiczna, dźwięk, gama, akord, akompaniament) oraz zależności między nimi;

2. Uczeń odczytuje i zapisuje elementy notacji muzycznej:

2) różnicuje wartości rytmiczne nut i pauz;

5) potrafi posługiwać się symboliką beznutową (np. tabulaturą, fonogestyką, uproszczoną fonogestyką, tataizacją).

4. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje charakterystyki:

3) form muzycznych: budowa okresowa, AB, ABA, ABA1, kanon, rondo, wariacje, pieśń, opera, balet, operetka, musical, koncert, symfonia;

4) faktury muzycznej: homofoniczna, polifoniczna.

Nauczysz się

opisywać cechy kanonu;

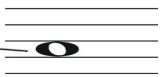
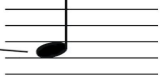
rozpoznawać słuchem kanony melodyczne i rytmiczne;

realizować głosy w kanonie za pomocą gestów, gry na instrumentach, tataizacji i rytmiczowania tekstu;

tworzyć schematy graficzne kanonu;

Rytm i metrum

Rytm to zjawisko, które nas otacza – wystarczy posłuchać uderzeń własnego serca, śpiewu ptaków czy też kropli deszczu lub kulek gradu uderzających o parapet. Stanowi również jeden z najważniejszych elementów muzyki od początku jej istnienia.

	cała nuta	
	półnuta	
	ćwiartka	
	ósemka	
	szesnastka	

1

1

Aby ułatwić naukę i zapamiętywanie utworów, wprowadzano zasady zapisu rytmu. Wartości rytmiczne (m.in. ćwierćnuty, ósemki czy półnuty) ułożone są w taktach oddzielonych kreskami taktowymi. O ich położeniu decyduje metrum.

Zapis metrum i wartości rytmicznych, Źródło: zpe.gov.pl

Różne oznaczenia metryczne, online-skills, CC BY 3.0

Wlazł ko - tek na pło - tek i mru - ga.

Ła - dna to pio - se - nka nie - dłu - ga.

Metrum składa się z dwóch ułożonych pionowo cyfr. Dolna cyfra określa, jaka wartość rytmiczna jest miarą w danym takcie. Górna cyfra informuje, ile miar mieści się w takcie. Pierwszy dźwięk w takcie jest zazwyczaj akcentowany, czyli wykonany nieco głośniej od pozostałych.

Przykład zastosowania metrum w utworze „Wlaź kotek na płótek”, online-skills, CC BY 3.0

Kanon

Słowo „**kanon**” pochodzi z języka łacińskiego i oznacza „normę”, „regułę”, „zasadę”.

W muzyce terminem tym określa się utwór, w którym drugi głos (lub więcej głosów) **imituje** (czyli powtarza) melodię tematu. Głos imitujący stanowi zarazem **kontrapunkt** dla **melodii**.

W podstawowej wersji kanonu każdy kolejny głos powtarza melodię z opóźnieniem bez wprowadzania do niej żadnych zmian. Istnieją również formy bardziej złożone, w których głos imitujący rozpoczyna się od innego dźwięku, posiada zmiany rytmiczne lub realizuje melodię tematu wspak, czyli od końca.

Czy widzisz cyfry nad nutami? To dzięki nim wiadomo, kiedy kolejny głos rozpoczyna wykonanie piosenki.

① Jak - że wie - czór mi - ły by - wa, mi - ły by - wa, kie - dy dzwo - nek

9 ② do snu wzy - wa, do snu wzy - wa, bim, bam, bim, bam, bim, bam.

③

„Wieczór”, kanon niemiecki, online-skills, CC BY 3.0

Czym jest kanon?

Kanon ma wiele znaczeń i to nie tylko w samej szeroko pojętej muzyce.

Z greckiego *canon* oznacza regułę, prawo. W słowniku PWN odnajdziesz następujące definicje kanonu:

- ogólnie przyjęta w danej epoce norma, np. etyczna lub estetyczna;
- zbiór zasad, ustaw, tekstów o podstawowym znaczeniu;
- zbiór ksiąg uznanych przez Kościół za święte;

- utwór polifoniczny, w którym linię melodyczną głosu rozpoczynającego powtarzają kolejno wszystkie występujące głosy;
- w prawie kościelnym: pojedynczy przepis prawny;
- najważniejsza część mszy; też: modlitwa eucharystyczna odmawiana podczas tego aktu;
- druk; stopień pisma.

Nawet w samej muzyce w zależności od epoki, rodzaju liturgii, przyjętych teorii, kanon również miał wiele znaczeń. Podczas dzisiejszej lekcji poznasz kanon w prostej, przystępnej postaci – będzie to kanon rytmiczny.

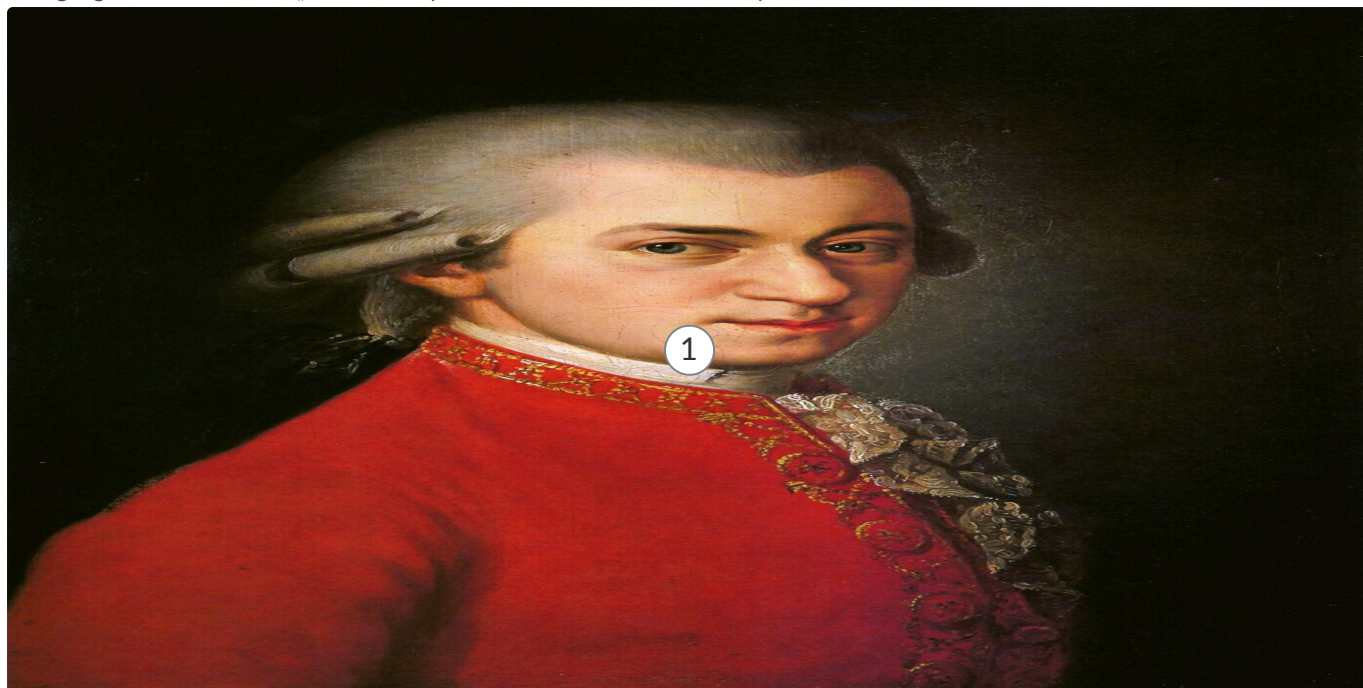
Kanon w muzyce

Kanon to utwór imitacyjny, tzn. taki, w którym melodia z jednego głosu jest powtarzana w innych głosach (z łac. ‘imitować’ znaczy naśladować). Żeby było Ci łatwiej zrozumieć istotę imitacji, posłuchasz fragmentu trzygłosowego kanonu Wolfganga Amadeusa Mozarta „Dona nobis pacem” (Obdarz nas pokojem). Kanon w sposób wręcz instruktarzowy wykonuje OCP Session Choir. Podczas słuchania zwróć uwagę na następujące elementy:

- Całość rozpocznie się zaśpiewaniem utworu a cappella przez chór mieszany. Obserwuj zapis nutowy, zapis ten dotyczy tylko melodii głosu. Melodia jest podzielona na trzy części, które oczywiście stanowią spójną całość. Każda pięciolinia to oddzielna część.
- Chór mieszany wykona najpierw całą melodię, tzn. zaśpiewa wszystkie części, dzięki czemu będziesz mógł wysłuchać całości bez współbrzmień harmoniczných.
- Następnie chór, nie robiąc przerwy, zacznie śpiewać wszystko od początku, tzn. melodię z pierwszej pięciolinii.
- W tym samym momencie, kiedy głosy żeńskie zaczną śpiewać pierwszy dźwięk z drugiej pięciolinii, pojawią się głosy męskie, które zaczną śpiewać wszystko od początku, czyli melodię pierwszej pięciolinii. Od tej chwili będą brzmieć już dwa głosy, drugi z opóźnieniem – tak jak echo.
- Następnie w momencie, kiedy głosy żeńskie zaczną śpiewać pierwszy dźwięk z trzeciej pięciolinii, a głosy męskie rozpoczną melodię pięciolinii drugiej, włączy się głos trzeci, który zacznie śpiewać wszystko od początku, czyli melodię pierwszej pięciolinii. Od tego momentu będziesz słyszeć już trzy głosy. Z opóźnieniem jak echo.
- Potem nastąpi odwrócenie tej zasady, czyli każde głosy po wyśpiewaniu melodii do końca przestaną być słyszalne. Stąd najpierw zostaną dwa głosy, a na koniec tylko jeden, ten, który zaczął jako ostatni.

Wolfgang Amadeus Mozart, „Dona nobis pacem”, winnbrookmusic.weebly.com, CC BY 3.0

1

Dona Nobis Pacem,

autorstwa Wolfganga Amadeusza Mozarta, **Wykonawca:** OCP Session Choir

Źródło: Glory & Praise: Third Edition, Vol. 24

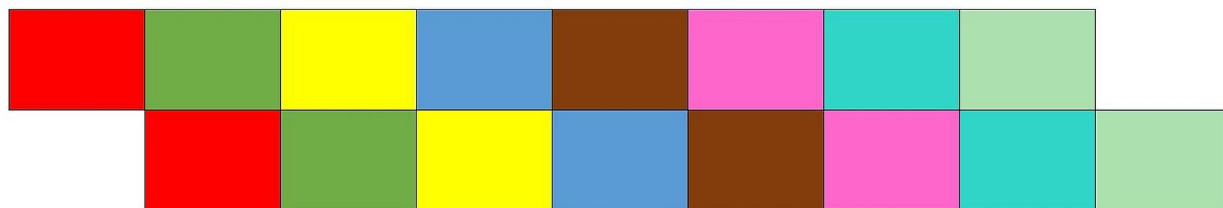
Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P1Cx1ukXP>

Barbara Krafft, „Portret Wolfganga Amadeusza Mozarta”, 1819, wikimedia.org, domena publiczna, (Fotografia); Wolfgang Amadeus Mozart, Dona nobis pacem, online-skills, CC BY 3.0

Kanon rytmiczny

Jakie cechy posiada kanon rytmiczny? Dokładnie takie same jak te, które poznałeś przed chwilą z jedną tylko różnicą – nie będzie w nim melodii. Będziesz rytmicznie mówić tekst, będziesz grać na instrumentach perkusyjnych, nie będziesz jedynie śpiewać.

Kanon dwugłosowy

Schemat kanonu dwugłosowego, w którym drugi głos powtarza po jednym takcie, online-skills, CC BY 3.0

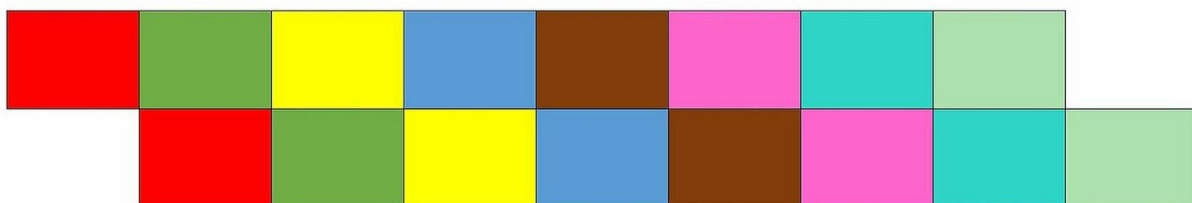
Polecenie 1

Za pomocą nagrania nauczcie się wystukiwać rytm. Następnie wykonajcie go w dwóch grupach jako kanon dwugłosowy.

Ćwiczenie 1 – głos 1, online-skills, CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Przed Tobą zapis dwóch głosów. Drugi głos zapisany jest na drugiej linii, jest identyczny z pierwszym, tylko ma jeden takt opóźnienia. Jeżeli kanon ma dwa głosy, mówimy wówczas, że jest dwugłosowy. Wysłuchaj nagrania i śledź zapis muzyczny. Następnie wyklaszcz rytm z nagraniem lub zagraj na dowolnym instrumencie perkusyjnym. Najpierw realizuj głos pierwszy, a jak dobrze opanujesz rytm, powtórz ćwiczenie z głosem drugim (np. z kolegą z ławki). Dla odróżnienia drugi głos w nagraniu jest realizowany na innym instrumencie.

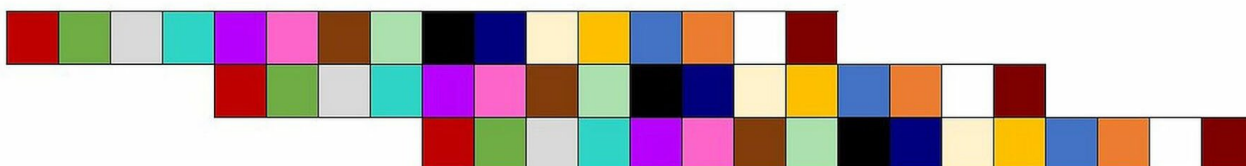

Schemat kanonu dwugłosowego, w którym drugi głos powtarza po jednym takcie.

Wysłuchaj nagrania i śledź zapis muzyczny. Następnie wyklaszcz rytm z nagraniem lub zagraj na dowolnym instrumencie perkusyjnym.

Ćwiczenie 2 – głos 1, online-skills, CC BY 3.0

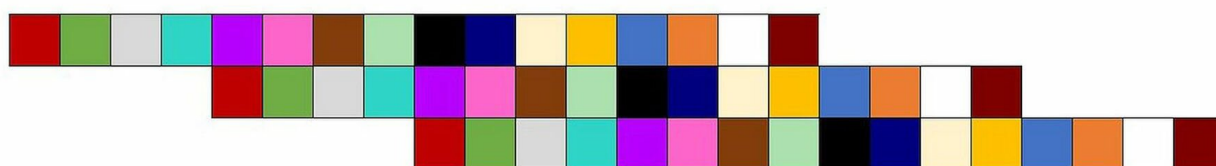
Kanon trzygłosowy

Schemat kanonu trzygłosowego, w którym pozostałe głosy powtarzają z czterotaktowym opóźnieniem, online-skills, CC BY 3.0

Ćwiczenie 2

Przed Tobą zapis trzech głosów. Drugi głos zapisany jest na drugiej linii, jest identyczny z pierwszym, tylko ma cztery takt opóźnienia. Trzeci głos zapisany jest na trzeciej linii, jest identyczny z pierwszym, tylko ma osiem taktów opóźnienia w stosunku do pierwszego i cztery takty opóźnienia w stosunku do drugiego. Jeżeli kanon ma trzy głosy, mówimy wówczas, że jest trzygłosowy. Wysłuchaj nagrania i śledź zapis muzyczny. Następnie wyklaszcz rytm z nagraniem lub zagraj na dowolnym instrumencie perkusyjnym. Najpierw realizuj głos pierwszy, a jak dobrze opanujesz rytm, powtórz ćwiczenie najpierw z głosem drugim (np. z głosem kolegi z ławki), a następnie z trzecim (np. z kolegą z sąsiedniej ławki). Dla odróżnienia drugi głos i trzeci w nagraniu jest realizowany na innych instrumentach.

Schemat kanonu trzygłosowego, w którym pozostałe głosy powtarzają z czterotaktowym opóźnieniem, online-skills, CC BY 3.0

Sprawdź swoją wiedzę

Ćwiczenie 3

Wskaż zdanie prawdziwe, które jest definicją kanonu.

- ☐ To utwór, gdzie temat poddawany jest różnym zmianom, przez co otrzymujemy różne warianty tego samego tematu.
- ☐ To utwór jednogłosowy.
- ☐ To utwór polifoniczny, w którym linię melodyczną głosu rozpoczynającego powtarzają kolejno wszystkie występujące głosy.
- ☐ To utwór, w którym powtarza się refren, a między refrenami występują kuplety.

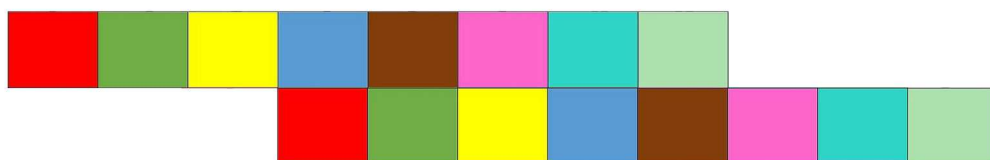
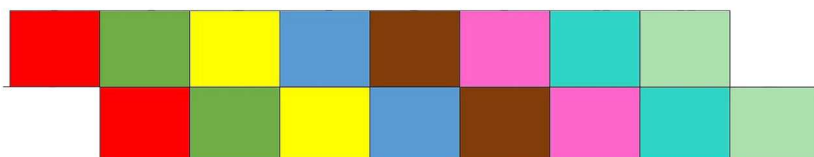
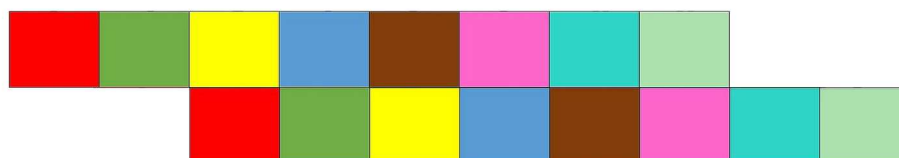
Ćwiczenie 4

Dokończ zdanie.

to powtórzenie całości lub fragmentu melodii jednego głosu przez głos drugi.

Ćwiczenie 5

Wskaż schemat kanonu dwugłosowego, gdzie drugi głos imituje pierwszy z opóźnieniem dwóch taktów. Jedno okienko symbolizuje jeden takt.

☐☐☐

Ćwiczenie 6

Zaznacz wszystkie pojęcia, które pojawiły się w lekcji. Aby zakreślić słowo zaznacz (kliknij) pierwszą i ostatnią literę.

C	B	M	M	S	H	A	R	M	O	N	I	A	K
M	O	U	R	U	R	Y	M	I	O	S	I	O	E
Z	S	F	D	C	B	Y	U	R	C	L	N	L	M
N	Y	O	D	J	T	R	H	N	Y	T	G	A	Y
K	R	R	E	U	T	H	O	S	R	T	J	D	Z
G	J	T	I	S	S	N	S	A	C	C	M	R	M
L	F	E	U	W	A	B	P	N	A	Y	P	F	J
R	N	P	C	K	F	U	Y	T	W	N	J	J	H
S	Y	I	U	C	N	C	I	Z	T	G	J	U	K
O	U	A	N	K	L	M	O	B	K	I	F	D	K
B	U	N	T	A	I	B	M	E	L	O	D	I	A

- ☐ HARMONIA ☐ RYTM ☐ FORTEPIAN ☐ IMITACJA ☐ KONTRAPUNKT
☐ KANON ☐ MELODIA

Ćwiczenie 7

Wysłuchaj nagrania i określ, czy jest to kanon.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P1Cx1ukXP>

☐ Nie, utwór ten nie jest kanonem

☐ Tak, utwór ten jest kanonem

Ćwiczenie 8

Wskaż kompozytora utworu *Dona nobis pacem*

☐

Jan Sebastian Bach

☐

Johann Pachelbel

☐

Wolfgang Amadeusz Mozart

Ćwiczenie 9

Połącz pojęcie z opisem

Harmonia

sposób łączenia i budowy akordów w utworze muzycznym; dział teorii muzyki o zasadach budowy akordów i ich następstw.

Rytm

jeden z podstawowych elementów dzieła muzycznego, regulujący jego przebieg w czasie (...); współdziała z innymi współczynnikami muz., zwłaszcza z metrum i tempem.

Kanon

utwór polifoniczny, w którym linię melodyczną głosu rozpoczynającego powtarzają kolejno wszystkie występujące głosy.

Polecenie 2

Wyszukaj w Internecie utwory w formie kanonu, posłuchaj ich i wpisz tytuł i autora tego kanonu, który najbardziej Ci się spodoba.

Słownik pojęć

Fortepian

[wł. forte 'mocno', piano 'cicho'] - instrument muzyczny z grupy chordofonów uderzanych.

Harmonia

sposób łączenia i budowy akordów w utworze muzycznym; dział teorii muzyki o zasadach budowy akordów i ich następstw.

Imitacja

[łac.], środek techniki polifonicznej, polegający na powtórzeniu całości lub fragmentu melodii jednego głosu przez głos drugi, podczas gdy głos pierwszy kontynuuje swoją linię melodyczną.

Kanon

utwór polifoniczny, w którym linię melodyczną głosu rozpoczynającego powtarzają kolejno wszystkie występujące głosy.

Kontrapunkt

technika kompozytorska polegająca na snuciu 2 lub więcej niezależnych od siebie, ale w trakcie wykonania współbrzmiących ze sobą linii melodycznych, tworzonych wg określonych zasad tonalnych, harmoniczných i rytmicznych.

Melodia

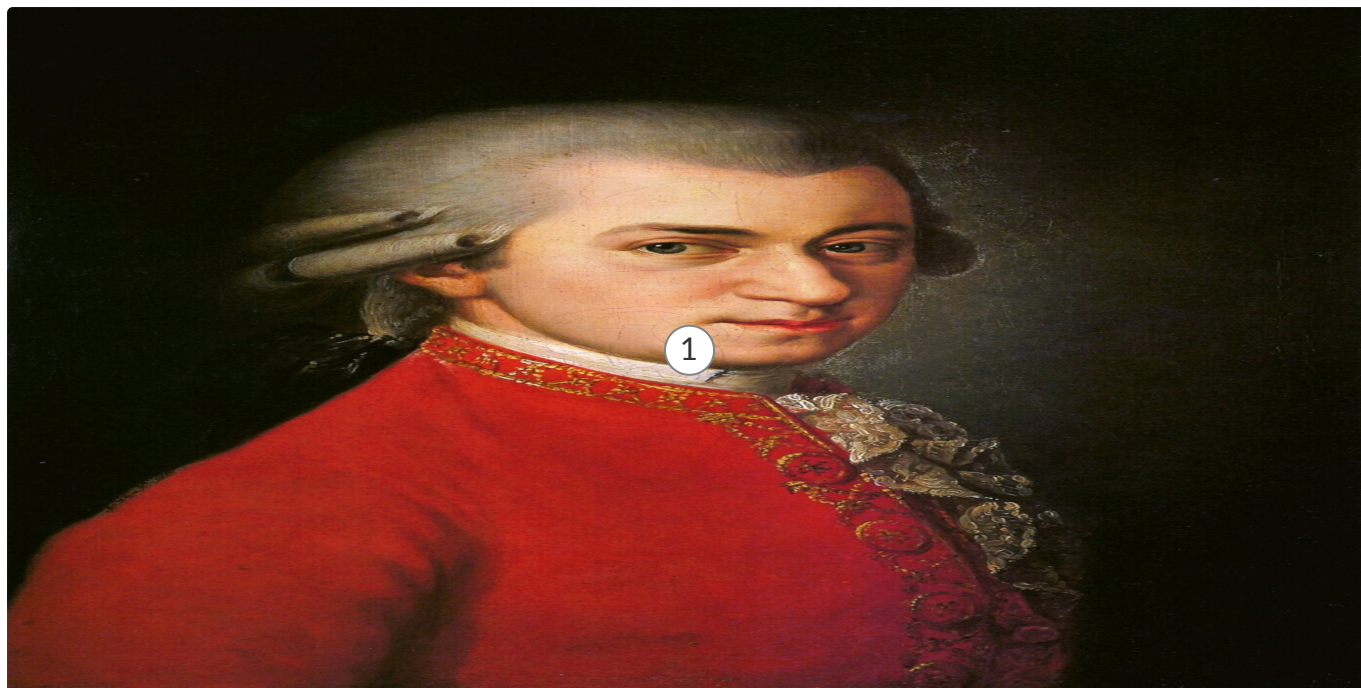
jeden z głównych elementów dzieła muzycznego (obok rytmu, harmonii, dynamiki, agogiki, barwy dźwięku i formy); następstwo dźwięków różnej wysokości, zwykle porządkowanych wg określonych zasad tonalnych (tonalność), rytmiczno-metrycznych i formalnych.

Rytm

jeden z podstawowych elementów dzieła muzycznego, regulujący jego przebieg w czasie (...) Rytm współdziała z innymi współczynnikami muz., zwłaszcza z metrum i tempem.

Definicje słownikowe opracowano na podstawie: <https://encyklopedia.pwn.pl/>

Biblioteka muzyczna

1

Dona Nobis Pacem,

autorstwa Wolfganga Amadeusza Mozarta, **Wykonawca:** OCP Session Choir

Źródło: Glory & Praise: Third Edition, Vol. 24

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P1Cx1ukXP>

Barbara Krafft, „Portret Wolfganga Amadeusza Mozarta”, 1819, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wolfgang_Amadeus_Mozart,_Dona_nobis_pacem), domena publiczna, (Fotografia); Wolfgang Amadeus Mozart, *Dona nobis pacem*, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

red. Andrzej Chodkowski, *Encyklopedia muzyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.